

NAJČEŠĆA PITANJA I ODGOVORI - COVID-19

Koronavirusi pripadaju porodici RNK virusa, a naziv su dobili jer njihova virusna partikula sadrži karakteristične proteinske šiljke omotača koji podsjećaju na krunu.

Koronavirusi izazivaju oboljenja kod životinja i ljudi sa velikom učestalošću. Posjeduju najveći RNK genom u poređenju sa svim ostalim RNK virusima, a njihov složen proces replikacije (umnožavanja) uslovljava veliku mogućnost njihovih promjena i prilagođavanja na nove vrste domaćina. Kod životinja koronavirusi izazivaju nekoliko značajnih oboljenja: transmisivni gastroenteritis svinja, infektivni peritonitis mačaka, infektivni bronhitis živine kao i određene gastrointestinalne infekcije kod teladi, jagnjadi, jaradi, pasa. Ove bolesti ne spadaju u grupu zoonoza (ne mogu se prenijeti sa životinja na ljude i obrnuto).

Određeni koronavirusi posjeduju i zoonotski potencijal. Kod ljudi, koronavirusi mogu izazvati bolesti u rasponu od obične prehlade do težih bolesti kao što su Respiratorni sindrom na Bliskom Istoku (MERS-CoV) i Teški akutni respiratorni sindrom (SARS-CoV). Detaljna ispitivanja pokazala su da se SARS-CoV prenosio sa cibetke na ljude, a MERS-CoV sa kamila na ljude.

U decembru 2019. godine prijavljeni su prvi slučajevi upale pluća kod ljudi u gradu Vuhan, kineska provincija Hubei. Kao uzročnika, kineski nadležni organi identifikovali su novi koronavirus CoV. Od tada o ljudskim slučajevima, od kojih su većina putovali u grad Vuhan ili provinciju Hubei, izveštavalo je nekoliko provincija u Kini i nekoliko drugih svjetskih zemalja.

Nakon što se virus proširio u većinu zemalja, Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) proglasila je pandemiju ove bolesti. CoV koji uzrokuje COVID-19 Međunarodni odbor za taksonomiju virusa nazvao je "SARS-CoV-2" – naučni, službeni naziv. Virus se takođe naziva i "COVID-19 virus" ili "virus odgovoran za COVID-19". Izraz "COVID19" označava bolest koju uzrokuje virus.

Više informacija na sajtu Svjetske zdravstvene organizacije:

<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>

- **Jesu li životinje odgovorne za COVID-19 kod ljudi?**

Dominantan put prenosa je sa čovjeka na čovjeka.

Trenutni dokazi govore da je virus COVID-19 potekao iz životinjskog izvora. Ispitivanja koja su u toku su važna za identifikaciju životinjskog izvora (uključujući obuhvaćene vrste) i utvrđivanje potencijalne uloge životinja kao rezervoara bolesti. Međutim, do danas nema dovoljno naučnih dokaza za identifikaciju tog izvora ili objašnjenja za put prenošenja sa životinje na čovjeka.

Podaci genetskog sekvencioniranja pokazuju da je virus COVID-19 u bliskom srodstvu sa ostalim CoV virusima koji cirkulišu kod šišmiša porodice *Rhinolophus*. Postoji mogućnost da je prenošenje na ljude bilo putem posrednog domaćina.

O prioritetima istraživanja životinjskog izvora raspravljala je neformalna savjetodavna grupa OIE-a o COVID-19, a sada *ad hoc* grupa OIE-a za povezanost COVID-19 sa životinjama i ljudima, na Globalnom forumu za istraživanje i inovacije SZO (11. i 12. februara 2020.). Prioritete je predstavio predsjednik radne grupe za zaštitu divljih životinja OIE-a. Više informacija o *ad hoc* grupi OIE-a možete pronaći na sljedećem linku:

<https://www.who.int/blueprint/priority-diseases/key-action/Roadmap-version-FINAL-for-WEB.pdf?ua=1>

- **Mogu li ljudi prenijeti COVID-19 na životinje?**

Sada, kada je infekcija COVID-19 virusa široko rasprostranjena u ljudskoj populaciji postoji mogućnost da neke životinje postanu inficirane usljed bliskog kontakta sa zaraženim ljudima.

Nekoliko pasa i mačaka su testirani pozitivno na COVID-19 virus nakon bliskih kontakata sa infektivnim ljudima.

U toku su istraživanja sa ciljem boljeg razumijevanja prijemčivosti (osjetljivosti) različitih životinjskih vrsta na COVID-19 virus i detaljnije procjene dinamike bolesti kod prijemčivih (osjetljivih) životinjskih vrsta.

Trenutno ne postoje dokazi koji upućuju na to da životinje koje su inficirane od strane ljudi igraju ulogu u širenju COVID-19. Za izbijanja žarišta kod ljudi su odgovorni kontakti između ljudi (prenos sa čovjeka na čovjeka).

- **Šta se zna o virusu COVID-19 i kućnim ljubimcima?**

Trenutno širenje virusa COVID-19 je posljedica prenosa s čovjeka na čovjeka. Do danas nema dokaza da kućni ljubimci mogu širiti bolest, te stoga nema opravdanja za preduzimanje mjera protiv kućnih ljubimaca kojima bi se mogla ugroziti njihova dobrobit.

Prijavljeni su pojedinačni slučajevi infekcije pasa i mačaka u svijetu, ali nema dokaza da oni igraju ulogu u prenosu virusa na ljude. Dalje studije o uticaju virusa na životinje su u toku, a OIE će nastaviti da obezbjeđuje nova saznanja i detalje čim budu dostupni.

- **Koje mjere opreza treba da preduzmu vlasnici životinja kada njihov kućni ljubimac ili druga životinja imaju bliski kontakt sa osobama koje boluju ili za koje postoji sumnja na bolest COVID-19?**

Trenutno nema dokaza da kućni ljubimci imaju značajnu epidemiološku ulogu vezano za pojavu i širenje bolesti kod ljudi. Uprkos navedenom, s obzirom na činjenicu da životinje i ljudi ponekad mogu dijeliti bolesti (zoonoze), preporučuje se da osobe oboljele od COVID-19 ograniče kontakt s kućnim ljubimcima i drugim životinjama, dok nauka ne utvrdi sve činjenice koje se odnose na puteve širenja i načina prenošenja virusa.

Pri rukovanju i brizi o životinjama uvijek treba sprovoditi osnovne higijenske mjere. To uključuje pranje ruku prije i poslije obilaska ili rukovanja životinjama i njihovom hranom, kao i izbjegavanje ljubljenja, njušenja ili dijeljenja hrane. Kad je to moguće, osobe koje su bolesne ili su sumnjive na bolest trebalo bi da izbjegavaju bliski kontakt sa svojim kućnim ljubimcima i prepuste drugim članovima domaćinstva brigu o njima. Ako ipak moraju paziti na svog ljubimca, treba da održavaju dobru higijenu, te se preporučuje da pri tom koriste zaštitnu masku za lice. Vlasnici oboljeli od COVID19 treba da izbjegavaju kontakt sa svojim ljubimcima, a životinje treba držati u zatvorenom prostoru (kući, stanu) što je više moguće.

- **Šta može nacionalna veterinarska služba učiniti u odnosu na kućne ljubimce?**

Javno zdravstvo i veterinarska služba treba da saraduju koristeći jedinstveni zdravstveni pristup "One Health", koji uključuje razmjenu podataka i sprovođenje procjene rizika kada postoji prijava o osobi koja boluje od COVID-19, koja je u kontaktu sa kućnim ljubimcem ili drugom životinjom. Ukoliko se donese odluka, kao posljedica procjene rizika, o tome da je potrebno testirati kućnog ljubimca koji ima blizak kontakt sa osobom/vlasnikom koji je zaražen virusom koji izaziva COVID-19, preporučuje se da se koristi RT-PCR kod testiranja oralnog, nazalnog i fekalnog/rektalnog uzorka.

Bez obzira na to što nema dokaza o širenju infekcije virusom koji izaziva COVID-19 sa životinje na životinju, najbolje bi bilo da životinje nemaju kontakt sa životinjama koje su pozitivne na COVID-19 virus.

- **Postoje li mjere predostrožnosti u odnosu na životinje ili proizvode životinjskog porijekla?**

Iako nije sigurno odakle potiče virus koji izaziva COVID-19, u skladu sa savjetom koji je dala SZO, prilikom posjeta stočnim pijacama i drugim mjestima za prodaju živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla, potrebno je primijeniti opšte higijenske mjere. To uključuje redovno pranje ruku sapunom i pitkom vodom nakon dodirivanja životinja i životinjskih proizvoda kao i izbjegavanje dodirivanja očiju, nosa ili usta, te izbjegavanje kontakta sa bolesnim životinjama, odnosno pokvarenim proizvodima životinjskog porijekla.

Treba izbjegavati kontakte sa životinjama nepoznatog zdravstvenog stanja (npr. psi i mačke lutalice, glodari, ptice, šišmiši). Potrebno je primijeniti mjere opreza kako bi se izbjegli kontakti sa životinjskim otpadom odnosno izlučevinama na zemlji ili na površinama stvari u marketima i na pijaci.

Standardne preporuke izdate od strane SZO za sprečavanje širenja infekcije uključuju redovno pranje ruku, prekrivanje usta i nosa laktom pri kašljanju i kihanju, te izbjegavanje bliskog kontakta s bilo kime ko pokazuje simptome respiratornih bolesti poput kašljanja i kihanja.

Prema opštim principima dobre higijenske prakse bezbjednosti hrane, sa sirovim mesom, mlijekom ili organima životinja treba postupati pažljivo, kako bi se izbjegla potencijalna kontaminacija hranom koja nije prokuvana odnosno nije podvrgnuta odgovarajućoj termičkoj obradi. Meso zdravih životinja koje se temeljno prokuva odnosno termički obradi na visokim

temperaturama je bezbjedno za ishranu. Više preporuka koje je izdala SZO, vezano za hranu možete pronaći na sljedećem linku:

https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1

Na osnovu trenutno dostupnih informacija, ograničenja u trgovini živim životinjama i proizvodima životinjskog porijekla se ne preporučuju. Takođe, dodatne mjere predostrožnosti kada je riječ o ambalaži proizvoda nisu neophodne, dovoljno je provjeriti da je proizvod, kao i ambalaža, čist i bez vidljive kontaminacije.

- **Kakva je odgovornost međunarodnih veterinarskih organizacija u ovom slučaju?**

Otkrivanje, odnosno utvrđivanje COVID-19 virusa kod životinja ispunjava uslove za podnošenje izvještaja OIE-u putem WAHIS-a, u skladu sa Kodeksom o zdravlju životinja OIE-a, kao novonastaloj bolesti (emerging disease).

Stoga, bilo koje otkrivanje COVID-19 virusa kod životinja (uključujući podatak o vrsti životinje, dijagnostičke testove i relevantan epidemiološki podatak) treba prijaviti OIE-u.

Za državne veterinarske organe/uprave važno je da budu informisani i da održavaju blisku vezu sa organima javnog zdravstva, kao i onima koji su odgovorni za divlje životinje, kako bi se osigurala koherentna i odgovarajuća komunikacija vezano za rizike pojave i širenja bolesti, te efikasno i efektivno upravljanje rizicima.

Važno je napomenuti da COVID-19 ne smije dovesti do preduzimanja mjera protiv domaćih ili divljih životinja koje mogu ugroziti njihovu dobrobit i zdravlje, i/ili imati negativan uticaj na biodiverzitet.

U nekim zemljama, nacionalne veterinarske službe podržavaju osnovne mjere odgovora javnog zdravstva tako što su uključene u testiranje i dijagnostička ispitivanja kod ljudi. Veterinarske službe pojedinih država takođe daju svoj doprinos javnom zdravlju u ovoj pandemiji doniranjem osnovnih sredstava kao što su zaštitna oprema i respiratori.

- **Šta sve čini OIE?**

OIE je u kontaktu sa svojim regionalnim predstavništvom u Aziji i Pacifiku, Delegacijom OIE-a u Kini i Nacionalnom veterinarskom službom, Radnom grupom o divljim životinjama OIE-a (OIE Wildlife Working Group) kao i sa Organizacijom za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) i SZO-om, kako bi prikupili i dijelili najnovije dostupne podatke.

OIE blisko saraduje sa svojom mrežom stručnjaka koji su uključeni u trenutna ispitivanja o izvoru bolesti. Glasine i neslužbene informacije se takođe dnevno prate.

OIE je oformio nekoliko tehničkih radnih grupa (*ad hoc* grupe) kako bi obezbijedili naučne savjete o prioritetima istraživanja, tekuća istraživanja, kao i informacije o povezanosti virusa koji izaziva COVID19 sa zdravljem životinja i veterinarskim javnim zdravljem, uključujući procjenu rizika,

upravljanje rizikom, i komunikaciju rizika. OIE je aktivirao Krizni koordinacioni sistem kako bi upravljao ovim aktivnostima.

S obzirom na sličnosti između COVID-19 i nastanka drugih zaraznih bolesti ljudi u odnosu na zoonoze, Radna grupa o divljim životinjama OIE-a preporučuje da je potrebno preduzeti radnje za razumijevanje dinamike u trgovini i konzumiranju divljih životinja, uzevši u obzir razvojne strategije kako bi se smanjio rizik od mogućeg prenosa bolesti.

Izvor: Svjetska organizacija za zdravlje životinja (OIE)

[www.oie.inthttps://www.oie.int/en/scientific-expertise/specific-information-and-recommendations/questions-and-answers-on-2019-novel-coronavirus/](https://www.oie.int/en/scientific-expertise/specific-information-and-recommendations/questions-and-answers-on-2019-novel-coronavirus/)